

Тема 2. Держава та право Русі (IX – XIV ст.). Особливості політичного розвитку Галицько- Волинської держави та її права

Підготувала
к.ю.н., доцент О.В. Шкуратенко

* 1. Виникнення державності
у східних слов'ян.
Особливості формування
Руської держави

Концепції і гіпотези зародження державності у східних слов'ян

Норманська теорія її прибічники вважають норманів (варягів, вікінгів, тобто вихідців зі Скандинавії) засновниками Руської держави. Як наукова течія виникла в першій половині XVIII ст. Радянські вчені вважали норманську теорію в основному подоланою.

Торговельна теорія її засновником був російський вчений В. Ключевський. Фактично була похідною від норманської теорії, досить впливовою на початку XX ст. Значний інтерес варягів до Наддніпрянщини пояснював торговельно-економічними причинами. Торговий шлях „із варяг у греки”, освоєний скандинавськими купцями і воїнами, потребував об'єднання найближчих територій під однією владою. На думку прибічників теорії, саме це й стимулювало утворення держави з центром у Києві (на середині шляху між Скандинавією на півночі та Візантією на півдні);

Антинорманська теорія її прихильники пов'язують державотворчі процеси в Східній Європі зі скандинавською експансією на Схід. Найпоширенішою є теза, запозичена з Повісті врем'яних літ, згідно з якою засновник князівського роду Рюрик був запрошений на князювання зі Скандинавії

Болгарська теорія твердить, що Київ був заснований у VI ст. вихідцями з Болгарії, зокрема братом хана Великої Болгарії Курбата –Шамбатом. Пізніше навколо Київського князівства утворилася держава-імперія на чолі з болгарським правителем Угер Лачина (князем Ігорем). При цьому основоположники концепції спиралися на збірку давніх болгарських літописів «Історія Джагфагра», поему Шамсі Башту «Легенда про доньку Шана», а також свідчення візантійського імператора Костянтина Порфирородного про другу назву Києва – Самбатос;

Теорія пантюркизму в її основі лежить твердження деяких західних істориків і археологів про винятково благотворний вплив Хозарського каганату (держава в пониззях Дону та Волги, що існувала впродовж VII–X ст.) на формування держави у східних слов'ян. Вважалось, що хозари були народом тюркської мовної сім'ї, але сформувалися на основі угро-фінського субстрату і лише згодом зазнали тюркизації. Професор Гарвардського університету (США), українець за походженням О. Пріцак пропонує взагалі відмовитися від слов'янського походження Русі. На його думку, поляни були не слов'янами, а хозарами. Одна з їхніх родових гілок стала спадкоємицею роду Кия, який заснував м. Київ.

Сучасна концепція переважна більшість сучасних дослідників Русі вважають, що державу заснували саме східні слов'яни, хоч і не заперечують політичного, економічного і культурного впливу на цей процес з боку норманських племен і Хозарського каганату

An aerial view of a medieval city, likely Kyiv, showing a river, fortifications, and various buildings. The city is surrounded by a stone wall and has a river flowing through it. The buildings are made of wood and stone, with some having red roofs. The landscape is green and hilly.

Етапи формування
Руської держави

Племінні об'єднання
східного слов'янства

Виникнення
ранньодержавних
об'єднань у
дніпровських і
ільменських слов'ян

Об'єднання
новгородських і
київських земель

* 2. Суспільний лад Руської держави:
загальна характеристика

До аристократичної верхівки Русі входили:

Великий князь київський був не тільки верховним правителем країни, а й володарем міста, розпорядником усього місцевого життя. Йому належало право розподілу та перерозподілу земельного фонду, контролю за державними податками

Бояри великі землевласники. Ця суспільна верства виникла з родових старійшин. Бояри поділялися на „великих”, які ставали воєводами, та „малих”, котрі посідали нижчі щаблі князівського судово-адміністративного апарату.

Великі

Малі

Місцеві (удільні) князі очолювали адміністрацію, військо, здійснювали судочинство у своїх уділах

Дружинники спочатку були військовими, а згодом отримували від князя землю, осідали на ній і зливалися з боярством. На цих умовах дружинники потрапляли у васальну залежність від князя. Склалися такі відносини, за якими колишні дружинники були вільними людьми, однак служили князеві за договором. За службу отримували землю в умовне володіння.

Священники поділялися на дві категорії: „біле”, парафіяльне духовництво, що не давало обітниць не вступати до шлюбу (целібат), і „чорне” – ченці, з яких обиралися вищі духовні владики. Останні проживали в монастирях.

Біле

Чорне

До категорії **вільних общинників** належали

Міщани

Селяни

Жодних обмежень у дієздатності й
правоздатності вони не мали

Міщани

Селяни

Напівзалежне населення:

Смерди

основна група селян, які мали власні будинки, ділянки землі, вели господарство. Вони сплачували податки, але не були особисто прикріплені до землі, їхня дієздатність була обмеженою, тому їх не можна вважати вільними людьми.

Рядовичі

перебували в тимчасовій економічній чи особистій залежності внаслідок укладення договору – „ряду”.

Закупи

одна з категорій рядовичів, які на умовах особистої застави брали в борг „купу”, тобто позику грошима. Закуп працював на полі господаря і не мав права його покинути, доки не повертав боргу.

Повністю залежне населення:

Холопи

люди, які ставали невільниками внаслідок скоєного злочину, неповернення боргу, самопродажу, одруження з рабинею. Холопами також ставали закупи-втікачі. Холопи не були суб'єктами злочину, не могли виступати свідками, їхнє життя захищалося лише стягненням штрафу;

Челядь

особи, які потрапили в рабство в результаті полону.

**Під опікою церкви
перебували:**

Задумні люди
холопи, яких
господар за
заповітом
відпустив на волю;

Прощеники колись
вільні люди, які
стали холопами, а
потім господарем
були прощені;

Ізгої
вихідці з різних
соціальних груп, які
з одного стану
вийшли, а до іншого
не потрапили

* 3. Державний лад Руської держави
(вищі органи державної влади та
управління, князівська адміністрація
на місцях і судова система).

Державний лад Руської держави

За формою правління Руську державу відносять до ранньофеодальної **монархії**.

Великий князь Київський був старшим (сюзереном) стосовно місцевих князів.

Він володів найбільшим і наймогутнішим князівством – Київським, тому й носив титул **Великого князя київського**.

Центральні органи влади

Впродовж усього періоду існування Руської держави повноваження центральних інститутів влади змінювалися.

Великий князь київський

стояв на чолі держави. На стадії формування держави, функції князя полягали головним чином в організації збройних сил, командуванні ними, збиранні данини, налагодженні зовнішньої торгівлі. Згодом діяльність князя ускладнилася, а функції розширилися. В його руках зосередилися функції законодавчі (прийняття законів), виконавчі (призначення та контроль за органами місцевої влади) та судові (найвища судова влада).

Рада при князі

була дорадчим органом. До її компетенції входили дружинники, бояри, духівництво. Разом із Князем розглядалися питання зовнішньої політики, укладення союзів, видання нових законів. У разі смерті Князя рада тимчасово виконувала функції верховного органу країни.

Віче – збори жителів міста і приміської округи чоловічої статі, які збиралися з метою вирішення найважливіших питань внутрішнього життя.

Князівські з'їзди

органи державної влади. Чільне місце посіли в період розпаду Русі (кінець XI – початок XII ст.). З'їзди мали загальнодержавний характер, на них збиралися князі, бояри, інколи церковна знать. З'їзди вирішували питання припинення міжусобиць, організації опору зовнішнім ворогам, ухвалювали нові закони. Скликалися за необхідності.

Церква в політичній системі Русі.

Після прийняття християнства виникало та швидко зростало монастирське землеволодіння.

Від київського князя церква отримала десяту частину міст у державі, багато сіл і волостей.

Князівськими імунітетними грамотами монастирі звільнялися від податків.

Київські князі визнали обов'язковим церковне судочинство.

Йому підлягали священики та монахи, їхні родичі, церковна обслуга, особи, що перебували під опікою церкви.

Духовенство та церковні люди в усіх справах були підсудними лише церковному суду.

Юрисдикції церковних або єпископських судів підлягало все населення в разі здійснення злочинів проти віри, предметів релігійного культу, проти моралі, сім'ї тощо.

Розглядались і цивільні справи, зокрема майнові та спадщині спори.

**Судові функції виконували представники
центрального і місцевих органів влади.**

Спеціальних установ, які безпосередньо займалися судочинством, у Руській державі не існувало.

Суд не був відділений від адміністрації.

Залежно від категорії справ, що розглядалися судами, їх можна поділити на:

Світські суди: до
яких належали

Приватні суди

Церковні суди

Общинні (вервні)

князівські

вічові

доменіальні

* 4. Джерела права Русі та його ознаки: загальна характеристика.

Събо шпотъ не беру князи и тѣ смѣ
ртивелии съ князю и рослава:
Съ въ тѣло въ тѣла и оу іеремію оу іеремію
шотни емаа рдсы кляти многы мнереде
тлани оу дивленеси. Оу ерми многы м
оу дивленеси еспривками и кля дъ м
мь сточіть ными горами. іср оу т
ми холми рѣго кы мндоу браво мн
чтпыми польми днвыми 2 въ рѣ
ми рарлычными птицами бещел
пыми сороды великыми. сельци
впы дншн оу рды въ бнтелыми.
домы црквиными. и князь мн ро
рпыми. бо тары чтпыми вельмо
жи мн многалы. въ сего в сині поль
не преме мѣ доу сѣ мн оу правль вѣр
ны и вѣрны и чыны сѣ мн оу сѣ мн оу

Системоутворююча
форма права на Русі

«Устав і закон руський»
(Закон Руський)

Джерелом звичаєвого права в Руській державі були, насамперед звичаї, традиції, побутове й культурне багатство. Їх використання в повсякденному житті було тісно пов'язане із загальною культурою й духовністю народу. Звичаєве право є продуктом народної правотворчості, перебуває в постійному розвитку, а його зрілість і досконалість залежить від правосвідомості народу.

Перша писана збірка права, яка не дійшла до нас.
На його існування вказує згадка, що міститься у ст. 6 русько-візантійського договору 945 року

**Договори Русі
з Візантією
911, 945,
971 років**

**ДОГОВІР КНЯЗЯ З
НАРОДОМ**

**Писані норми
права на Русі
зустрічаються
також у формі
договорів**

**МІЖКНЯЗІВСЬКІ
ДОГОВОРИ**

Въ лѣтѣ 6410 послалъ князь своя Олегъ,
остроумъ мръдъ, и полагати рѣдъ межъ Русью
и Греци; и послалъ равно другого совѣтника
благото при пѣвѣхъ же Царемъ Азмѣ и Алексѣемъ.
„ Мы оубо роуцъ Руского Карлѣ Иветемарѣ,
Фурларѣ, Веремундѣ, Руларѣ, Гудѣ, Руларѣ,
и Карѣ
дѣлѣхъ писаниѣхъ Посланѣхъ. Мыже казашемъ се
Царю казѣму, иже оубо бѣхъ стѣдѣ, иже бѣхъ
дѣлѣхъ по закону, и по волѣнѣ князѣхъ нашихъ, и
предсудилихъ намѣхъ на кому оубо справи
наше оубо утѣхаласяхъ тѣмъ мѣра и любяи. И
дѣлѣхъ писаниѣхъ дѣлѣхъ царюна казѣму на
вертецѣхъ, обѣхъхъ провѣдѣхъхъ нахъ оубо
цѣнѣхъ на умѣрѣхъхъ и на видѣхъхъхъ
наше бѣлѣхъхъ мѣра. Мѣсѣхъ Септембарѣ
мѣдѣмъ 1. Въ лѣтѣ содѣмъ мѣра 6410.“

Князівські уроки та устави

Уроки видавалися за власним бажанням князя, стосувалися здебільшого фінансових справ держави, носили тимчасовий характер. Устави мали погоджуватися з представниками державної влади, насамперед з князівською Радою і діяли на увесь період перебування князя при владі.

**Устав земляний князя Володимира
Святославовича**

Устав князя Володимира (церковний)

Устав князя Ярослава (церковний)

Рецептовані (запозичені) джерела права

Окрім власне руських (місцевих) джерел права, широкого застосування набули й іноземні форми права. Їх поява на Русі була зумовлена впливом візантійської церкви, особливо після прийняття християнства у 988 р.

«**Закон судний людем**» укладений болгарським царем Симеоном (893 – 927 рр.) – переробка візантійських і давньоєврейських законів.

Кормчі книги «**Номоканони**» - юридичні збірники церковних правил і настанови римських і візантійських імператорів про церкву. Найвидатнішим Номоканоном традиційно вважається „Номоканон у 50 титулах” Івана Схоластика (565 – 578 рр.)

«**Еклога**» офіційний законодавчий звід візантійського права VIII ст.

«**Прохірон**» - посібник з законодавства Візантійської імперії, виданий у 879 р. за Василія Македонянина

«**Книги законні**» - збірка візантійських законів, у яких увага приділена кримінальному праву

J. Billbine.

* 5. «Руська правда»: історія створення, списки та редакції.

«Руська Правда»

Редакції:

→ Найдавніша або
«Коротка правда»

→ «Розширена
правда»

→ «Скорочена
правда»

Це перший систематизований збірник норм давньоруського права, основне історичне джерело вивчення суспільного ладу та державно-правових інститутів Руської держави. Джерело не менш цінне та унікальне, ніж літописи, адже демонструє, як у зв'язку зі зміною суспільних відносин трансформувалися й норми права, сформовані протягом X – XI ст.

Більшість сучасних дослідників поєднують «Руську правду» з іменем Ярослава Мудрого. Оригінал документа не зберігся, а текст відтворено на основі 106 списків

**«Коротка
правда»
IX ст.**

«Правда Ярослава»
(перша пол. XI ст.),
складалася з 18 статей

«Правда Ярославичів»
укладена в період між
1054 і 1073 рр.,
складалася з 23 ст.

«Покон вірний» (ст. 42)
– виданий у 30-х роках
XI ст

«Урок мостикам»
(ст. 43) – датується
кінцем XII – початком
XIII ст.,

В тексті документа трапляються фрагменти, які
відносяться до VIII – IX ст.

«Розширена правда» складена у період князювання Володимира Мономаха або його сина Мстислава (перша третина XII ст.)

«Суд Ярослава Володимировича. Правда Руська» містила 52 ст.

«Скорочена правда» створена вилученням низки застарілих норм із „Розширеної правди”. XIII – XV ст. чи навіть XVII ст.

«Устав великого князя Володимира Всеволодовича Мономаха» охоплював статі 53 – 121.

Час її укладення відносять до періоду князювання Володимира Мономаха або його сина Мстислава (перша третина XII ст.) за змістом повніша, ніж «Коротка правда»

Створена вилученням низки застарілих норм із «Розширеної правди». Більшість науковців відносять її появу до XII – XV ст. чи навіть XVII ст. Вона є вибіркою з «Розширеної правди», пристосованою до більш розвинених суспільних відносин періоду феодальної роздробленості та монгольської супрематії (окупації, домінування) Русі.

A historical map of Eastern Europe and the Black Sea region. The map shows various territories and rivers. In the north, there are labels for 'ПРУССИЯ', 'ЛИТВА', 'ЯТВЯГИ', 'ДРЕГОВИЧИ', 'РАДИМИЧИ', 'ВЯТИЧИ', 'СІВЕРЯНИ', 'ЛАНШИ', 'МОР', and 'БУРТАСИ'. In the west, 'КОРОЛІВСТВО ПОЛЬША' is visible. In the south, 'КОРОЛІВСТВО БОЛГАРИ' and 'АДІ (КАСОГІ)' are shown. The Black Sea is labeled 'ЧОРНЕ (РУСЬКЕ) МОРЕ'. A central text box is overlaid on the map.

* 6. Характеристика галузей права за «Руською правдою».

Злочинном вважають
заподіяння: Злочином вважали
заподіяння матеріальної,
фізичної чи моральної шкоди.
Церковне законодавство
визначало іншу назву злочину
— „гріх”.

матеріальної
шкоди

фізичної шкоди

моральної шкоди

Суб'єктом злочину

могла бути будь-яка особа

крім холопа

Злочин проти
життя

Заподіяння
тілесних
ушкоджень

Злочин проти
держави

Злочин
проти
здоров'я

Злочин проти
шлюбу та
моралі

Види
злочинів

Злочин
проти честі

Знищення
чужого
майна

Злочин проти
особистої
свободи

Майновий
злочин

Система покарань

«Руська правда» не передбачала смертної кари, хоча у літописних джерелах повідомляється про її застосування у формі повішення, утоплення, спалення

Кровна помста

могла бути замінена грошовою компенсацією. Згодом Ярославичі кровну помсту скасували

Потік і пограбування

вигнання злочинця з общини, перетворення членів його родини на рабів і конфіскацію майна

Вира

грошове стягнення на користь держави у розмірі 40 гривень за вбивство вільної людини

Подвійна вира

Пів-вири

Дика вира

Галузі права

Право власності

Спадкове право

Зобов'язальне право

Шлюбно-сімейне
право

За законом

За заповітом

Договір купівлі- продажу

Договір позики

Договір поклажі

Договір особистого найму

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ
в другій половині XII—першій чверті XIII ст.
УТВОРЕННЯ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ
Масштаб 1 : 7 500 000

- Київська земля в першу половину XII ст.
- Переяславська земля в першу половину XII ст.
- Чернігівська земля в першу половину XII ст.
- Території, приєднані до Чернігівської землі впродовж XII ст.
- Волинська земля в першу половину XII ст.
- Території, приєднані до Волинської землі впродовж XII ст.

Об'єднання Волинського і Галицького князівств утворення Галицько-Волинської держави

Держава Романа Мстиславича в 1201–1205 рр.

Місце загибелі Романа Мстиславича (1205 р.)

Райони кочових найбільших половецьких орд

Повід Ігоря Святославича проти половців та русів

Повід проти половців

Повід проти половців

БІТВА ПЕРЕСЛАВЦЬКА

БІТВА НА РЕШЕТІ

БІТВА НА ДУНАЮ

БІТВА НА РАЙСЬКОМ

БІТВА НА ВОЛОНІ

БІТВА НА ВОЛОНІ

* 7. Галицьке та Волинське князівства: від окремішності до консолідації (утворення Галицько-Волинської держави).

Київська держава розподілилась :

1132 рік початок міжусобиць та феодального роздроблення Руської держави, результат соціально-економічного та політичного розвитку Русі, зростання економічної й політичної могутності окремих місцевих центрів

на Ростово-Суздальське князівство (північний схід)

на володіння Новгородської республіки (північний захід)

на Полоцьку землю (захід)

на окремі князівства (південно-західна частина, власне Русь)

Київське

Переяславське

Чернігівське

Новгород-Сіверське

Галицьке

Волинське

Галицька Земля

галицькі бояри походили з місцевої земельної аристократії, а не з князівських дружинників, яким давали землю за службу

вони багатіли на торгівлі сіллю, запаси якої були у Прикарпатті

як урядники князів, бояри збирали значне мито з купців, які проїздили Галичину – тут було перехрестя торгових шляхів

найбагатші бояри могли наймати власні дружини

віддаленість від Києва спонукала бояр у боротьбі з князями звертатися за допомогою до Польщі та Угорщини: вони вели власну зовнішню політику

Утвердження династії Ростиславичів, які правили близько 150 років Землі об'єднав **Володимирко** (1144 р.)
За **Ярослав Осмомисл** Галицька земля стала окремим князівством (1153 – 1187 рр.)

Сильне і політично впливове боярство. На це було кілька причин:

Галицька Земля складалася з трьох удільних князівств

Перемишльського

Теребовлянського

Звенигородського

Міста, що витримали монгольську облогу

Межа руських територій, що управлялися монгольськими намісниками

Данилом до Галицько-Волинської держави (із зазначенням років)

Нетривалі придбання Данила Романовича (із зазначенням років)

Кордони Галицько-Волинської держави на початку князювання Юрія Львовича (1301–1308 рр.)

КОРДОНИ ДЕРЖАВ І МЕЖІ КНЯЗІВСТВ ТА ЗЕМЕЛЬ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIII СТ.

Волинська Земля

Стає самостійною
за правління
правнука
Володимира
Мономаха
Мстислава
Ізяславовича

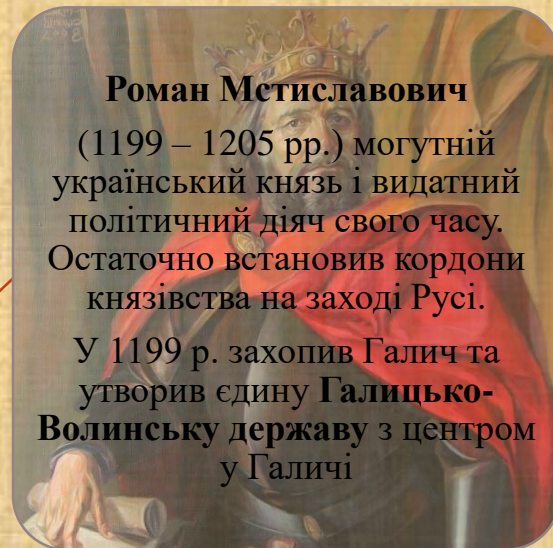

Бояри Волинської Землі залежали від свого князя, оскільки отримували маєтності за службу йому. Тому вони були більш віддані сеньйору, завжди його підтримували, корилися.

Роман Мстиславович

(1199 – 1205 рр.) могутній український князь і видатний політичний діяч свого часу. Остаточно встановив кордони князівства на заході Русі.

У 1199 р. захопив Галич та утворив єдину **Галицько-Волинську державу** з центром у Галичі

Роман Мстиславович

за період свого правління
(1199 – 1205 рр.)

вів рішучу боротьбу з непокірним боярством

зміцнив позиції
центральної влади

втручався у справи
Київського князівства

двічі громив половецькі
орди

у 1201 р. зайняв Київ і в 1203 р.
приєднав його до своїх
володінь

**Данило
Галицький**
(1211—1264 рр.)

За період правління:

Відновив окраїнні кордони держави батька, князя Романа
Воєнні й дипломатичні успіхи піднесли авторитет Данила
Галицького як визначного державного діяча, полководця та
дипломата

У 1239 р. Данило приєднав Київське князівство

Князь сприяв розвитку ремесла, торгівлі

Заснував нові міста – Холм (1237 р.), Львів (1245р.), названий на
честь сина Лева

Будував і укріплював замки, міста і фортеці в Галичині й на Волині

Провів військову реформу, створивши регулярну піхоту та озброєну
боярську кінноту

Здійснив успішний похід проти литовців та у 1243 р. на деякий час
приєднав Люблін і Люблінську землю

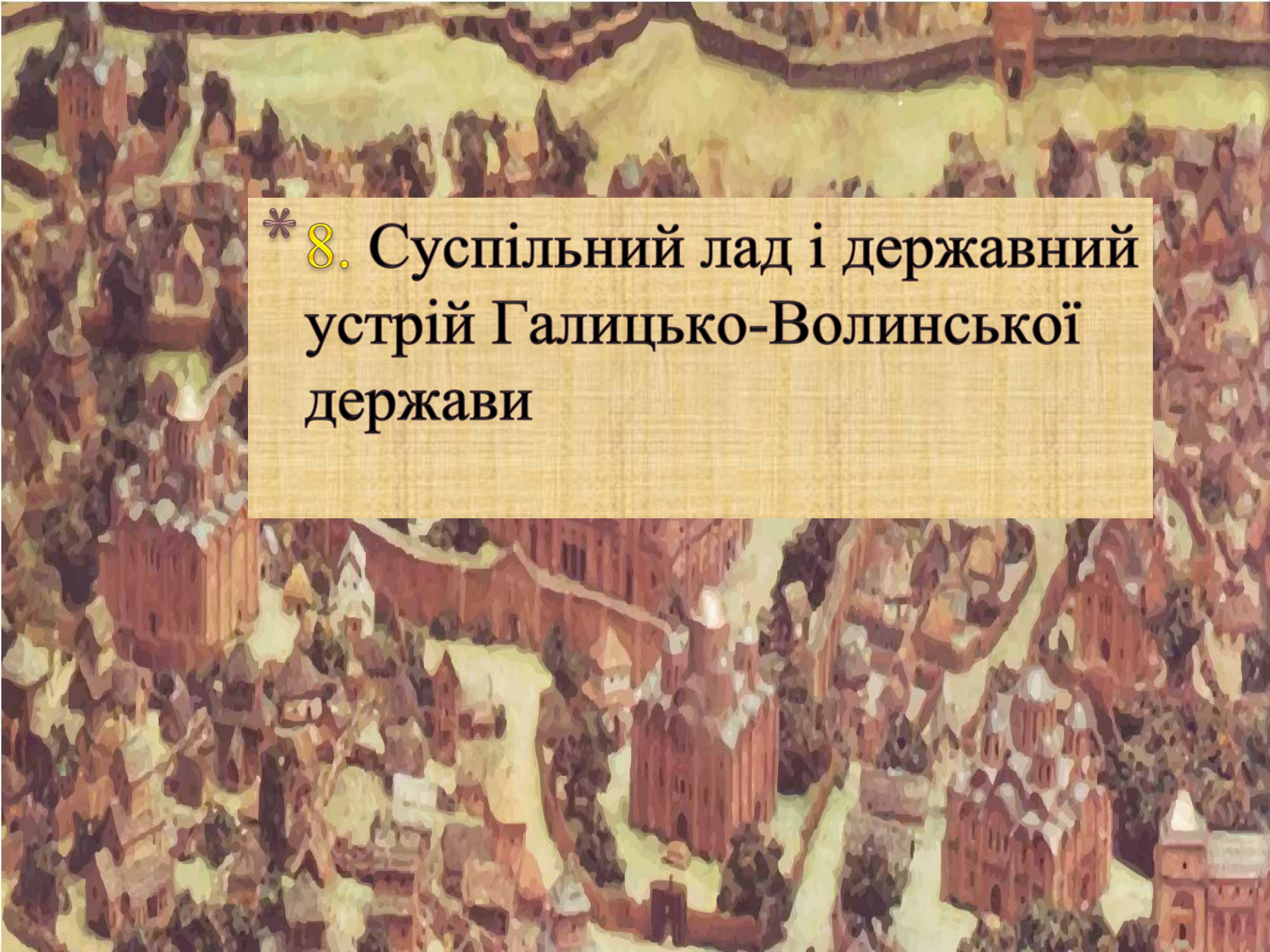
Здійснював спроби щодо створення антимонгольської коаліції
європейських держав

У 1253 р. у Дорогичині Данило Галицький був увінчаний
королівською короною

У період 1254 – 1257 рр. воював із Золотою Ордою

У 1258 р. не маючи підтримки від союзників, прийняв кабальні
вимоги ординців на сплату данини

Решту років життя князь витратив на внутрішні державні справи:
замінив багатьох бояр, обмежив залежність від них селян і
ремісників, заохочував купців, займався сімейними справами. Після
смерті Данила почався занепад Галицько-Волинського князівства як
окремої держави

* 8. Суспільний лад і державний устрій Галицько-Волинської держави

Суспільний лад Галицько-Волинської держави

Вільні люди:

Бояри

Великі

Дрібні

Середні

Біле

Духовенство

Чорне

Князі

Більша частина
міського населення
міщани, граждани

Частина селянства
смерди, які жили
общинами

Напіввільні люди:

Закупи
(селяни-боржники)

Невільні люди:

Холопи

Челядь

Державний устрій Галицько-Волинської держави

Форма правління – феодальна монархія з сильною олігархічною верхівкою в особі боярства

Князеві належала верховна законодавча, виконавча, судова, адміністративна влада. Він очолював державу як суверен, керував збройними силами, зовнішньою політикою, фінансами (податки, карбування грошей). Проте абсолютної влади в державі князь не мав.

Особливістю державного устрою Галицько-Волинського князівства був **дуумвірат** – одночасне правління двох князів – одного на Волині (у Володимирі), другого в Галичині (Галичі, Львові, Холмі).

Боярська рада формально існувала як дорадчий орган центральної влади при князеві. Однак фактично рада скликала найбільш впливовими боярами, які прагнули обмежувати або регулювати владу князя.

Органом державної влади були також **князівські з'їзди (снеми)**. Під час їх роботи укладалися угоди, підписувалися мирні договори. Рішення князівських снемів мали здебільшого рекомендаційний характер.

Віче як пряме воле- і правовиявлення населення скликалося спорадично, або стихійно, чи князем, чи боярами в часи як зовнішньої загрози, так і внутрішньої міжусобної боротьби. Воно не мало чіткого регламенту, визначених повноважень та компетенції. Поступово його роль занепадала і до XIV ст. звалася нанівець.

Система управління

Двірцево-вотчинна

функції двірцево-вотчинних обов'язків при дворі Князя, порівнювались до функцій управління в межах усієї держави

двірський
(дворецький)
керував
князівським
двором і
вотчинами,
чинив суд від
імені князя

печатник
(канцлер) відав
канцелярією,
вів діловодство
держави,
охороняв
печатку,
керував
писарями,
перекладачами,
архіваріусами

стольник
очолював
фінансову
систему

отроки та дітські
виконували різні
доручення князя

збройник забезпечував
необхідним військо

Вінець
(корону)

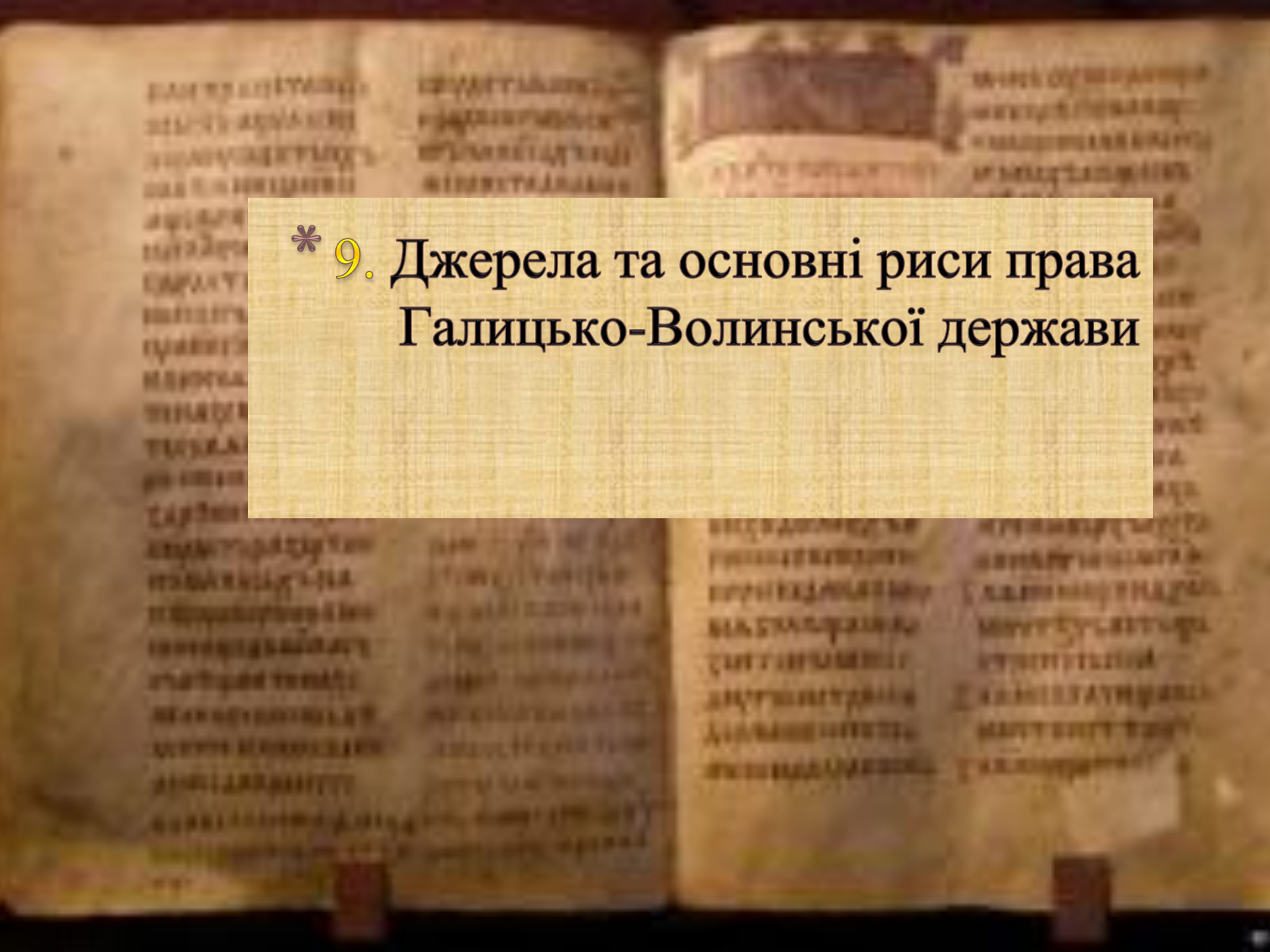

Прапор

Галицько-
Волинські князі
мали атрибути
державної влади:

Герб

Державну
печатку

* 9. Джерела та основні риси права
Галицько-Волинської держави

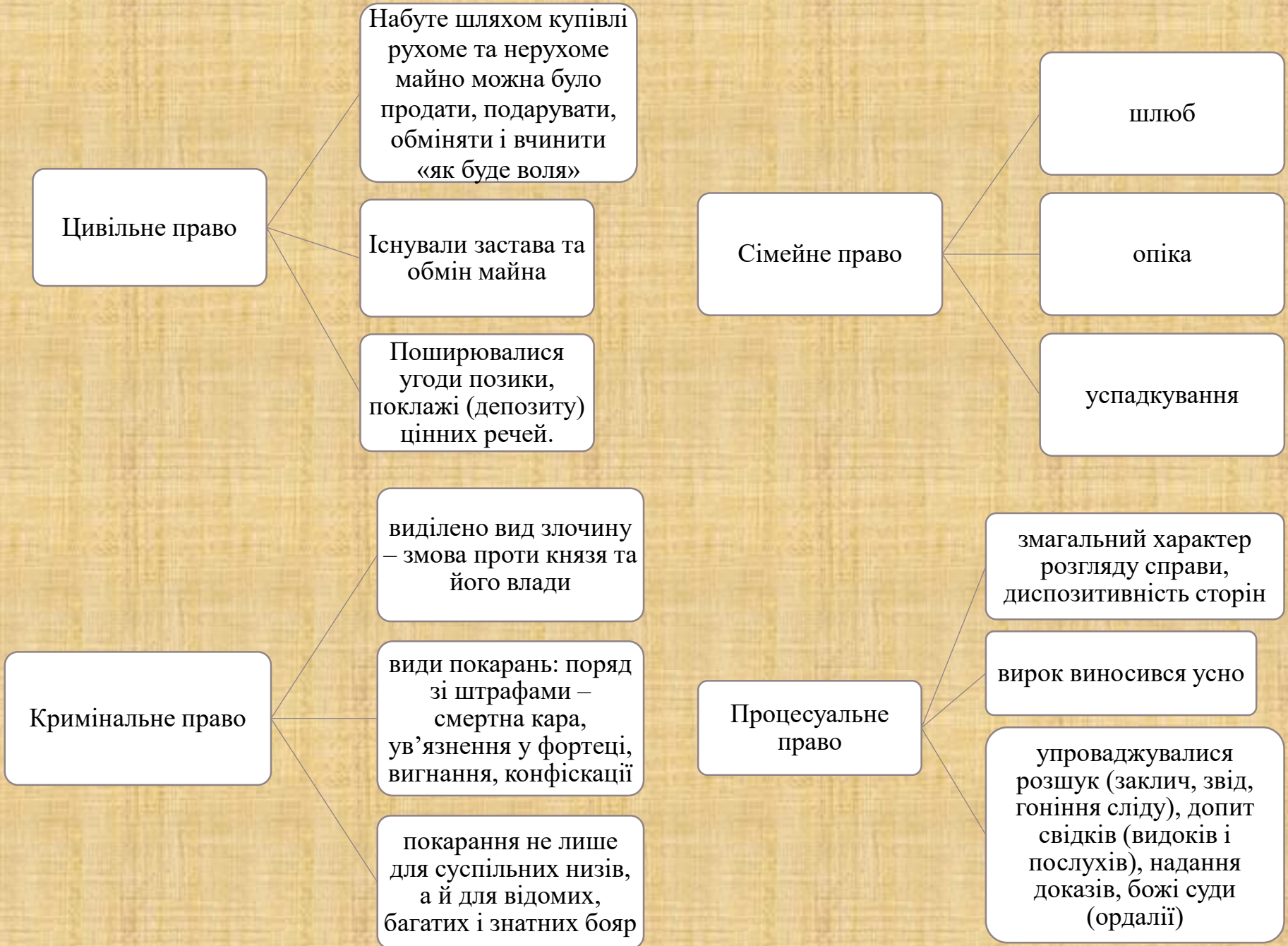
- У XII – першій половині XIII ст. у Галицько-Волинській державі функціонувала система права, основні засади якого сформувалися ще в ранньофеодальний період. За своїм змістом і призначенням вони збігаються з правилами, зафіксованими в нормах „Руської Правди”. Але поряд з цим, унаслідок еволюції суспільно-економічних відносин, відбувався перегляд застарілих норм права. Водночас втрата політичної незалежності, інкорпорація українських земель сусідніми країнами стали головними причинами того, що важливі джерела права Галицько-Волинської Русі, які б дали змогу повністю характеризувати систему феодального права, не збереглися.

Система права Галичини та Волині ґрунтувалася на досить міцній джерельній базі. Джерелами права були:

• Цивільно-правові норми зазначених джерел передбачали інститут права власності та зобов'язальних дій. Набуто шляхом купівлі рухоме та нерухоме майно можна було продати, подарувати, обміняти і вчинити „як буде воля”. Існували застава та обмін майна. Поширювалися угоди позики, поклажі (депозиту) цінних речей. Сімейне право, як і раніше, передбачало шлюб, опіку та успадкування. Норми кримінального права збереглися головним чином незмінними з часів єдиної Київської Русі. *Щоправда з'явилися й новели. Зокрема такий вид злочину як змова проти князя та його влади. Почали застосовувати поряд зі штрафами такі види покарань як смертна кара, ув'язнення у фортеці, вигнання, конфіскації. Причому не лише до суспільних низів, але й до відомих, багатих і знатних бояр.*

• Процесуальне право передбачало змагальний характер розгляду справи, диспозитивність сторін. Упроваджувалися розшук (заклич, звід, гоніння сліду), допит свідків (видоків і послухів), надання доказів, божі суди (ордалії). Вирок виносився усно. Суттєвих зрушень у цій галузі з часів Русі не сталося.

- Галицько-Волинська держава стала історичною спадкоємницею Давньоруської держави, її правонаступницею. Вона ввібрала в себе кращі державно-правові традиції Київської Русі, доповнивши їх суспільно-політичними нормами середньовічної Європи. На відміну від своєї попередниці, Галицько-Волинська Русь відрізнялася слабкою централізованою владою своїх правителів, вагомими економічними та політичними позиціями боярства, чіткою структуризацією суспільних верств. У своїй основі ранньофеодальна правова система держави ґрунтувалася, переважно, на джерелах давньоруського періоду. Водночас правовими засобами захищала свої привілеї феодальна верхівка, закріплювалося становище залежного населення, посилювалися місцеві особливості, що базувалися на звичаєвому праві.